

CHAORDICUL: O IPOTEZĂ: SUNTEM ÎN PLINĂ INDETERMINARE (CHAORDICĂ).

PARTEA I-a.

Gorun Manolescu

NOTA

În primul rând, vreau să vă spun că începând de prin 2000 am ales, înainte de a publica prin reviste și cărți, să postez, pe site-uri interactive (Agonia, Hermeneia, RoLit, Hiperliteratura și, în ultimul timp, Face Book cărora le mulțumesc că m-au primit), texte într-o primă formă, înainte de publicare. Sperând că, prin sugestiile și reacțiile primite, ele să devină mai bune. Am plecat de la premiza că astfel de site-uri vor înlocui cenaclurile unde ne întâlneam face to face, devenind astfel un mijloc mult, mult mai rapid de lucru (atelier) care să mă ajute. Și lucrurile s-au întâmplat, în mare măsură.

În al doilea rând, au existat și există un extrem de mare număr de prieteni de diverse formații de bază, pe care mi i-am făcut sau care au venit spre mine, în funcție de natura diferită a textelor pe care le-am postat și le postez eu sau ei, ajutându-ne reciproc. Mai mult, cu o serie dintre ei m-am întâlnit și fizic devenind prieteni apropiați, comunicând, dincolo de postări, după afinități, Parcă am intuit că va veni un timp în care contactul fizic se va diminua, uneori drastic (azi) din diverse motive. Privind retrospectiv, lucrurile, pentru mine, nu au fost, întotdeauna, roz. Pentru că prietenii mei au avut și au simțul umorului, la care nici eu nu aș renunța în ruptul capului. Dar uneori, unii dintre ei, l-au cam depășit și atunci am răspuns pe măsură, că doar nu suntem la biserică. Niciodată nu am provocat astfel de lucruri, însă am acționat în consecință. Și am trecut mai departe. Adrenalina bat-o vina (rimă involuntară)! Care, mărturisesc, îmi place când crește și n-o să mă schimb sau să-mi cer scuze sau alte alea.

În fine, în al treilea și ultimul rând, consider acum că am, pe aici, un grup suficient de mare și diversificat de cei care ne luăm în seamă împreună, încât să încep să postez, cum am promis texte mai puțin similare cu cele postate de obicei pe FB, unde, îmi face impresia, că într-adevăr „extazul comunicării” (Baudrillard) ne-a cam cuprins pe toți și rămânem cam la suprafața lucrurilor; nu vorbesc de textele de natură poetică și, în general, artistică, ci de cele prin care se ia, hai să zicem, „atitudine” pro sau contra unor lucruri care ni se întâmplă și ne bulversează; manipularea e în floare pe toate planurile acum, și o practicăm, uneori, fără să ne dăm seama. chiar și unii dintre noi, fiind „de bună credință”, cum se zice în noul limbaj de lemn; ca și când ar depinde de noi, de fiecare în parte, „pacea mondială” (era să zic „după mapamond” comițând un pleonasm de toată frumusețea) când lucrurile, se pare, au luat-o complet aiurea și nu mai pot fi oprite. Cel puțin asta este impresia mea. Drept care voi posta textul care urmează (nu cel promis, deja publicat, ci unul mai general), ce reprezintă doar un fragment dintr-o lucrare mai amplă care va apărea anul viitor într-o publicație, pe care unii o consideră „serioasă”, și eu la fel dacă mă străduiesc atâta (unii ar zice: cine te pune?); și vă rog să mă ajutați cu sugestii, scuzându-mă că. poate, expunerea pare prea „tehnică”, dar sper, „comunicabilă” nu numai într-u grup restrâns (privat) cum ar fi „PhiloSophia perennis: eseuri”.

Prin urmare, să trec la treabă.

CHAORDICUL: O IPOTEZĂ: SUNTEM ÎN PLINĂ INDETERMINARE (CHAORDICĂ)

Gorun Manolescu

gorunmanplescu26@gmail.com

11. 08.2021

PARTEA I-a: PRELIMINARII

(i)Preambul

Există:

- sisteme închise care, prin urmare, nu interacționează cu alte sisteme;
- sisteme deschise unde interacțiunea este luată în considerație (Popper, 2017: cap. 5 Natură și concepție);
- sisteme chaordice (Eijnatten, 2003).

Se spune în Eijnatten , (idem) că un sistem închis evoluează spre unul deschis, iar acesta spre unul chaordic. Dar tot așa se mai spune (idem) că un sistem chaordic nu poate involucra spre unul deschis, iar acesta spre unul închis.

Ipoteza noastră este că trăim azi în plin chaordic.

(ii) Dar ce este un sistem chaordic?

Chaordicul a fost pus în evidență, pentru prima dată, de către Dee Hock, fondatorul și CEO (Chief Executive Officer) al organizației care a lansat card-ul Visa (ulterior a apărut și Mastercard-ul), plecând de la premiza că un astfel de card introduce ordine (ORD) în haosul (CHA) diverselor tipuri de monede existente pe mapamond (Hock, 1999). Ulterior chaordicul a fost dezvoltat într-o serie de alte lucrări și întâlniri ale unor grupuri de lucru care au extins substanțial sfera de aplicare a conceptului propus de Hock (Stacey et All, 2000).

*

Esența acestei abordări pleacă de la modul de a vedea sistemele complexe, neliniare și, mai ales, dinamice, cu feedback(s) la care se adaugă așa numitele „emergențe” (Eijnatten, 2003; Stacey et All, 2000).

Sintagma: „sisteme complexe, neliniare, dinamice, cu feedback(s) plus emergențe” este cea care reprezintă cheia de boltă a acestei noi abordări cu următoarele semnificații ale termenilor.

- Sistem complex cu emergențe: un sistem în care setul „intrărilor” este multiplu, deci neconstituit dintr-o singură cauză, putând merge până la un număr de puterea infinit numărabilă (Cantor) a cauzelor. Este o reprezentare care abolește principiul cauzalității aristotelice, stricte, liniare, așa cum îl înțelegem de regulă, asupra căruia vom reveni în detaliu la momentul și locul potrivit. Acesta ar putea să fie aspectul cantitativ al paradigmei sistem complex cu emergenței. Aspectul calitativ ar putea fi dat de „intensitatea” emergențelor” (Ștefan, 2020) ele reprezentând apariția, la nivel global, a unui eveniment neașteptat ca rezultat al unor cauze ce acționează în diverse contexte locale. Mai mult, fiind vorba, în acest caz, și de un sistem cu feedback(s), „ieșirile” acestuia , sub formă de emergențe, fac ca acestea să devină instantaneu noi cauze care se vor adăuga la mulțimea infinit numărabilă inițială a intrărilor.

- Sistem neliniar: cauzele se modulează reciproc, în sensul accentuării sau atenuării, apărând astfel o rezultantă a acestora. Interesant este faptul că o cauză sau un subset de cauze care pot fi considerate „neutre”, pot deveni cauze favorizante în anumite condiții, prin neprezentare (abținere), (Stcherbatsky, 1962: 106- 13). Astfel, așa cum s-a specificat, apare aspectul calitativ, sinergetic (Ștefan, 2020) dat de „intensitatea” rezultantei emergențelor când e cazul.

- Sistem dinamic: poate este cel mai frapant aspect și anume că setul intrărilor, respectiv rezultanta acestora de la momentul t_1 diferă de cel de la timpul t_2 ; t_1 și t_2 fiind două momente succesive.

Emergența: a fost pusă deja în evidență anterior și, repetăm, că ea reprezintă apariția, la nivel global, a unui eveniment neașteptat ca rezultat al unor cauze ce acționează în diverse contexte locale. Mai adăugăm că emergența poate fi privită și drept un fenomen emergent, adică un fenomen care apare ca rezultat al altui fenomen sau al altor fenomene, care însă nu are/au nici o influență asupra fenomenului/fenomenelor care l-au provocat.

*

Mai departe, iată, pe scurt, istoria care a condus la apariția diverselor modelări, care nu constituie neapărat o succesiune temporală ci, mai degrabă, una logică, de elemente care, în final, au fost uneori modificate, pentru a fi integrate în noua paradigmă.

Totul pare a începe cu Poincaré, și se termină cu Lorenz.

Poincaré:

„O cauză mică ce trece neobservată poate determina un efect considerabil foarte vizibil și spunem că acest efect se datorează hazardului. Dacă am cunoaște exact legile naturii și situația universului la momentul inițial, noi am putea prezice cu exactitate situația aceluiași univers în diverse momente succesive” (Poincaré, 1920: 55).

Acesta este momentul deschiderii Cutiei Pandorei. Din care „darurile” au început să se reverse. La început insidios ca, în zilele noastre să ducă la consolidarea paradigmei care caută să modeleze haosul de tip chaordic.

René Thom –Teoria catastrofelor.

Succesul teoriei catastrofelor a fost favorizat de magia termenului „catastrofă”. În mod curent o catastrofă înseamnă o schimbare drastică a lumii noastre de toate zilele. În transcrierea lui Thom, în termeni matematici, ea apare atunci când o variație continuă a cauzelor produce o variație discontinuă a efectelor.

Pentru Thom (apud Boutot, 1997) o formă se distinge de un fond a cărui aparență variază în funcție de punctul considerat. Dacă fondul este perfect omogen sau dacă proprietățile sale se modifică în mod continuu, nu vor exista forme. Mai adăugăm că emergența poate fi privită și drept un fenomen emergent, adică un fenomen care apare ca rezultat al altui fenomen sau al altor fenomene, care, așa cum am mai spus, nu are/au nici o influență asupra fenomenului/fenomenelor care l-au provocat.

„Ceea ce este propriu formei, este faptul că se exprimă printr-o discontinuitate a mediului” (Boutot, 1997: 24). În spațiul substrat al formelor (morfologiei) se deosebesc două tipuri de puncte: puncte regulate care corespund zonelor de continuitate și puncte de catastrofă unde substratul se schimbă brusc.

Ilya Prigogine – Sisteme disipative.

Teoria structurilor disipative nu este opera unui matematician, ci a unui fizician chimist. Spre deosebire de structurile de echilibru care, o dată create, nu mai au nevoie de aport energetic pentru a se menține, structurile disipative sunt formate și stabilizate de către un flux de materie masivă, vizibilă și energie – materie câmp, pe care acestea le schimbă cu mediul înconjurător. În cursul unei anumite reacții fizico-chimice apare spontan, într-un mediu până atunci omogen, o structură spațio-temporală (auto-organizare) cu un aspect ce depinde de constrângerile impuse sistemului. Meritul demersului lui Prigogine este că a condus la o teorie unitară, aplicabilă unei mari varietăți de sisteme macroscopice (Prigogine, 1977) (hidrodinamică, chimie, termodifuzie, biologie etc.). Ideea lui Prigogine este de a interpreta „ruperile de simetrie” drept o rupere a echilibrului în cadrul unui sistem. Dar, în același timp și apariția, în subsidiar, a unei noi ordini printr-un așa numit „atractor straniu” (Ruelle, 1989).

Maturana și Varela – Autopoesis-ul.

Autopoesis-ul introdus de cei doi (de la grecul $\alpha\upsilon\tau\omicron$ (auto), cu sensul de „sine” și $\pi\omicron\iota\eta\sigma\iota\varsigma$ (poiesis) cu sensul de „creație/producție”) (Maturana & Varela, 1972) se referă la un sistem capabil de a se auto-reproduce și a se auto-menține. Exemple tipice de auto-menținere sunt constituie de cozile de șopârle care, dacă sunt înlăturate, se regenerează; sau de așa numitul „membru fantomă”, i.e. un picior sau o mână care, deși a fost înlăturată, continuă să doară. De asemenea, pe principiul autopoesis-ului se bazează protezele, mai mult sau mai puțin artificiale,

inclusiv transplanturile. Iar (auto)reproducerea este ilustrată de menținerea unei specii. Extrem de important: în timp ce un sistem disipativ a intrat în stare de dispariție (disipare) și migrează apoi spre o nouă stare de echilibru, diferită de cea anterioară disipării, în schimb un sistem înzestrat cu autopoiesis continuă să-și perpetueze una și aceeași stare fără a intra în disipare. Teoriile haosului.

Se referă la sistemele dinamice, în cadrul cărora „intrările” la două momente succesive în timp diferă drastic (nu prezintă o variație continuă ca în teoria catastrofelor) de la un moment la altul. Trecem peste diversele tipuri de astfel de teorii, pentru a ne opri la Lorenz cu a sa „bătăie din aripi a unui fluture”.

Lorenz – sisteme meteorologice.

Povestea este următoarea (Dooley, 2009), (Lorentz, 1963). În 1961 Edward Lorenz a creat un model meteorologic pe unul din calculatoarele Universității din Massachusetts. Modelul meteorologic al lui Lorentz era compus dintr-o serie largă de formule complexe.

Modelul era cât se poate de asemănător cu vremea reală. Într-o zi, Lorenz a schimbat modul de lucru al modelului. Astfel în loc să lase programul să ruleze cu setările inițiale de intrări și să calculeze rezultatul, Lorentz a decis să oprească și apoi să repornească programul de la jumătatea secvenței de rulare prin introducerea valorilor pe care programul le calculase mai devreme. Dar deoarece nu se puteau tipări rezultate decât cu ultimele trei zecimale, el a introdus, în loc de aceleași date cu șase zecimale, doar numere cu 3 zecimale. Această inexactitate aparent minoră a fost amplificată și a dat peste cap întreg sistemul. El ar fi trebuit să obțină un rezultat destul de asemănător cu cel precedent. Sub formă grafică, la ieșire, reprezentarea ar fi semănat cu două aripi de fluture. Iar dacă intrările ar fi fost alcătuite din numere cu șase zecimale, atunci cele două aripi ar fi fost reprezentate ca fiind poziționate una peste alta. Dar atunci când s-au introdus la intrare date cu numai trei zecimale s-au obținut rezultate prin care aripile de fluture erau distanțate. Interpretarea a fost că, dacă în secvențe distinct de timp, datele de intrare diferă, chiar și extrem de puțin, atunci rezultatele la ieșire vor diferi într-un mod semnificativ. De aici, printr-o metaforă extreme de sugestivă, cele de mai sus au căpătat denumirea de “efect fluture”. Care sună în felul următor: „o mișcare a aripilor unui fluture în Montana (de exemplu) poate provoca un taifun începând cu Philadelphia și terminându-se în New York” (Dooley, 2009: 2).

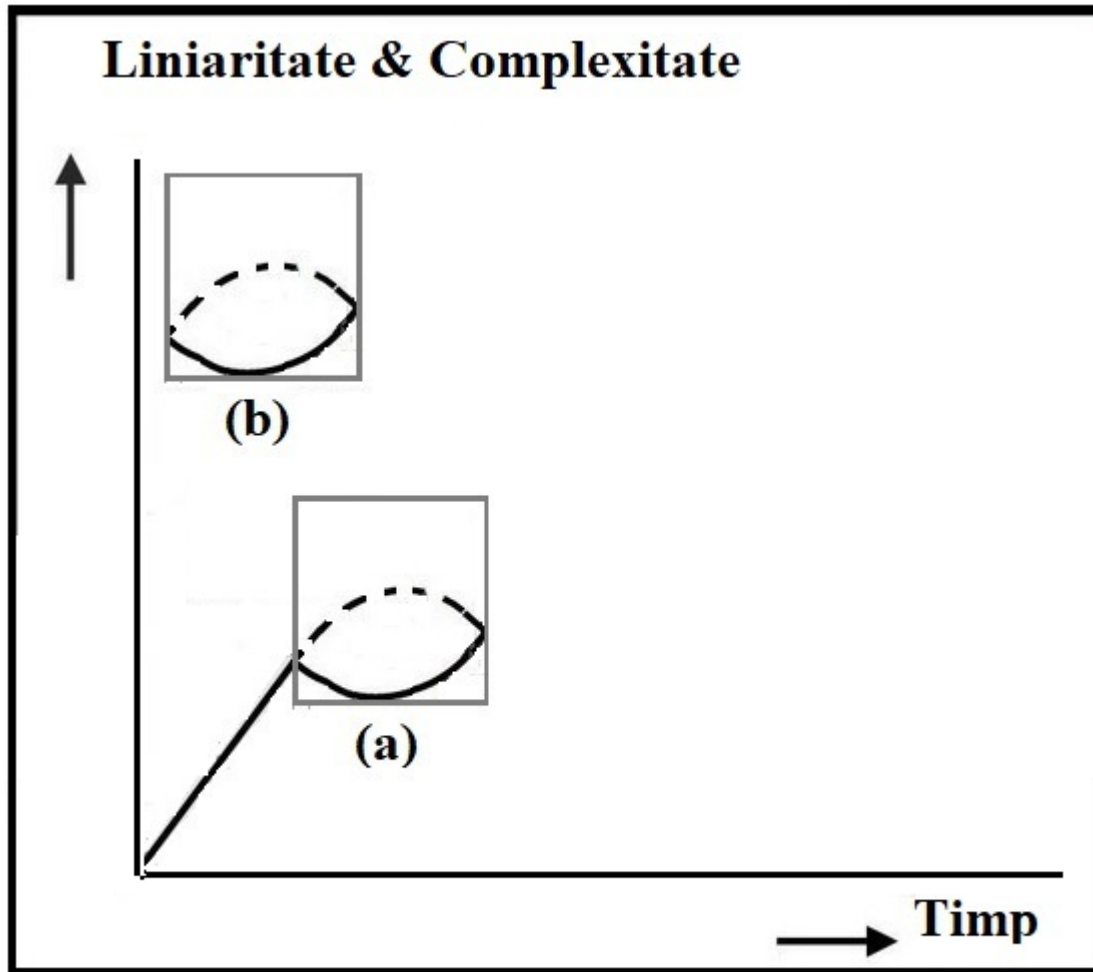
Acest fenomen este cunoscut mai ales pentru dependența sa de condițiile inițiale. Cea mai mică schimbare a condițiilor inițiale duce la rezultate complet diferite. Această schimbare poate proveni de la un zgomet experimental sau de fond, lipsa de acuratețe a instrumentelor etc. Acest gen de probleme sunt imposibil de evitat, chiar și în cel mai performant și dotat laborator existent.

Un alt exemplu de sistem complet dependent de condițiile inițiale este aruncarea unei monede. Există două variabile în aruncarea unei monede: cât de repede lovește pământul și cât de repede se rotește. Teoretic, este posibil să se controleze aceste variabile, reușind astfel să se stabilească ce față va cădea în sus. Practic însă, este imposibil de controlat în mod exact viteza de rotație a monedei și înălțimea la care este aruncată. Este posibil să se stabilească o medie ai acestor parametri, dar este imposibil ca, în baza lor, să se facă estimări exacte asupra rezultatului final. Această problemă poate fi regăsită și în biologie la estimarea populațiilor biologice. Ecuația ar fi simplă dacă acele populații doar ar crește, dar efectul prădătorilor și a rezervei limitate de hrană schimbă totul.

Pe baza celor de mai sus este posibil să se pună în evidență modul în care un sistem complex, neliniar, dinamic, cu feedback(s) plus emergențe, evoluează în timp (dinamica sa).

(iii) Chaordic-ul integrator.

Să privim figura care urmează (ea reprezintă o modificare a unei figuri care se regăsește în (Eijnatten, 2003: 30)). Și să ne oprim doar asupra unor zone care prevestesc: (1) apariția chaordic-ului cu emergențe, (2) evoluția acestuia și (3) apariția unei noi ordini. De zona „liniară” de la început ne vom ocupa ulterior.

Evoluție Cahordică

Toate acestea au fost izolate prin porțiunea (a), devenită (b) a diagramei.

Fixându-ne acum la zona izolată (b), vom observa, în primul rând, că apare un prim punct în care un sistem închis devine, aproape simultan la nivelul timpului istoric (vom reveni asupra acestui aspect care nu este prins în figură) unul deschis și, imediat, unul chaordic în sensul că apare o dublură chaordică, în cadrul căreia linia punctată reprezintă o apariție „la vedere” a unui haos chaordic, iar linia plină - o nouă „ordine” subiacentă. Mai departe, urmărind evoluția chaordică, se va vedea cum aceasta se dezvoltă, într-un „joc cu sumă nulă”, între haos și noua ordine, până la un maxim ca apoi distanța între cele două ramuri să înceapă să se reducă până în momentul în care ele se reunesc.

În al doilea rând să ne oprim asupra evoluției „chaordic-ului” cu cele două componente: „haosul” (linia întreruptă) și „ordinea subiacentă” (linia plină). Prima dată, asupra liniei punctate care reprezintă, repetăm, „haosul”.

El este accentuat, până la un anumit maximum de contradicția dintre autopoiesis (Maturana & Varela, 1972) care încearcă tot timpul să păstreze „ordinea integratoare” și disipativitatea (Prigogine, 1977), care caută să conducă la o nouă „auto-organizare” prin apariția de „atractori stranii” (Ruelle, 1989); ceea ce implică, mai întâi, o „rupere de simetrie” similară cu cea produsă la nivelul atomic și mai profund [1].

„Ruperile de simetrie”, mai ales dinamice, constituie „catastrofe” (Boutot, 1997).—

Rezultanta forțelor de intrare, pe timpul procesului, nu este numai a câtorva, considerate „principale” (Lorenz, 1963) ci a tuturor forțelor infinite numărabile existente la un moment dat, fără ca nici o forță, oricât de mică, considerată insignifiantă, să fie neglijată (Poincaré, 1929). Și această rezultantă se schimbă tot timpul, instantaneu. Ca în cazul „Matematicilor Necomutative” (Connes, 1994) în cadrul cărora revenirea de la „efect” la „cauză” nu mai este posibilă deoarece „cauza” s-a schimbat instantaneu.

Să trecem acum la „ordinea subiacentă” (linia plină).

Ea apare simultan în „chaordic” cu „haosul”, așa cum am menționat și nu poate fi percepută decât printr-o Intuiție lărgită.

Ce ar însemna o asemenea „intuiție”? Ea este diferită net de una parțială, „empirică”, pe care o include. Și aceasta deoarece „intuiția empirică” are la bază amintirea unor percepții empirice asemănătoare pe care subiectul le-a acumulat în decursul timpului, pe când cea „lărgită” conține, în plus, și accesul subiectului la ceea ce se poate numi „Transcendentul husserlian”.

Pentru a ne face o măcar o sumară impresie asupra unei asemenea intuiții în Transcendental, vom recurge la (Husserl, 2011: 206-7):

„[...] trebuie să înțelegem că trăirii empirice i se opune, drept condiție a sensului ei, trăirea absolută [...] ea poate fi atestată în caracterul ei absolut fără nici o urmă de îndoială prin intermediul unei schimbări corespunzătoare de atitudine, putând astfel să fie dată în cadrul unei intuiții directe”.

Pentru detalii trimitem la (Manolescu, 2020).

(iii) Dacă ipoteza noastră este corectă, cum am ajuns astăzi în plin ChaOrdic?

În orice caz ipoteza idilică a lui Fukuyama (Fukuyama, 1992), care a trezit vii discuții la apariția ei, privind „Sfârșitul istoriei și ultimul om”, că:

„odată cu [...] revoluția franceză [...] istoria ajunge la sfârșit, pentru că aspirația care acționase procesul istoric - lupta pentru recunoaștere [de fapt, voința și nu «setea» de putere a lui Nietzsche G.M.] - este acum satisfăcută într-o societate [a democrației liberare] caracterizată de recunoașterea reciprocă și universală. Nici o altă dispunere a institutelor sociale umane nu mai poate să satisfacă mai bine această aspirație și, în consecință nu mai este posibil nici un progres istoric.” (ibid: 12),

a fost clar contrazisă. Deci nu poate fi vorba de o „încetare a istoriei”, ci de o continuare a ei cu totul neașteptată.

De fapt, însuși Fukuyama ne avertizează (ibid:16):

„Mergând pe urmele gândirii lui Nietzsche, suntem obligați să punem următoarele întrebări: Nu este, oare, omul care se mulțumește doar cu recunoașterea universală și egală ceva mai puțin decât o ființă omenească întregă, deci demnă de tot disprețul, un «ultim om» lipsit de ambiții și aspirații? Nu există, oare, o latură a personalității umane care caută în mod deliberat lupta, pericolul și riscul, și nu va rămâne această latură neîmplinită de «pacea și prosperitatea»

democrației liberale contemporane? Oare nu va depinde satisfacția anumitor oameni de o recunoaștere care este, inerent, inegală? [...] Nu va depinde viitoarea supraviețuire [a unor asemenea oameni] de gradul în care caută să fie recunoscuți nu doar egali ci superiori altora în viitoarea lor supraviețuire [a se corela și cu (Dawkins, 2019): «Gena egoistă» moștenită de om de la animalele anterioare, responsabilă de «selecția naturală» G.M.]? Și nu va face frica de a fi considerați «ultimii oameni» să se afirme în noi feluri imprezibile, până acolo unde ar deveni din nou «primii oameni» bestiali, angajați în sângeroase bătălii de dragul prestigiului, dar de data aceasta cu arme moderne?”

Din nefericire, toate astea s-au întâmplat și se întâmplă. Mai mult, a mai intervenit un factor, un adversar nou, absolut neprevăzut: Natura care s-a revoltat împotriva adoptării de către iluminism și, implicit de modernitate, a spuselor sofistului Protagoras: „Omul este măsura tuturor lucrurilor” și, prin urmare poate face orice cu zisa Natură; se pare că exista un „determinism natural” (Șerban, 2021). Iar aceasta a provocat, în mod decisiv, pe lângă sau corelat cu alți factori, o nouă „veșnică reîntoarcere neistichiană” la care asistăm în prezent, făcând ca „intensitatea” complexității (a se vedea paragraful ii al acestui text) să devină de nestăpânit. De asemenea, se pare, că nici apelul la Malthus referitor la faptul că Natura reacționează în momentul în care resursele materiale încep a fi depășite, devine oarecum superfluu deoarece zisa complexitate a lucrurilor se dovedește mult mai adâncă ca intensitate.

Ne vom concentra, în cele ce urmează, asupra acestui nou factor, extrem de virulent care a declanșat, ca un puternic catalizator unele conflicte „înghețate”, schimbarea de la „liniaritatea” liniștitoare a cunoașterii și acțiunii umane ca „sistem închis”, prin trecerea, aproape simultană, cum am amintit, la un „sistem deschis” și, într-o secvență imediată, la unul „chaordic”. Dar aceasta după o paranteză necesară.

(iv) Legi naturale și legi normative.

Discutarea acestui item ridică, la rândul său, a serie întreagă de aspecte intercorelate. Ne vom ocupa doar de cele care ni se par esențiale chiar cu riscul de a fi acuzați de un anumit reduționism.

De asemenea, pentru că vom vorbi imediat, în paragraful următor, despre evoluția liniară a epistemologiei până spre sfârșitul secolului trecut, pusă în evidență și aproape impusă de Carl Popper (Popper, 1981), trebuie spus că tot el este „vinovat” (Popper, 2017) de punerea în evidență a dihotomiei „științe naturale versus științe normative”. Și aceasta deoarece tocmai această dihotomie va scoate la iveală trecerea de la o epistemologie liniară, ca sistem închis, la una, mai întâi, ca sistem deschis și, aproape imediat, ca sistem chaordic.

Dar, de ce vorbim exclusiv de „epistemologie” când este vorba de cunoașterea și acțiunea umană,? Aceasta pentru că tocmai ea a ocultat, în modernitate, toate celelalte componente ale gnoseologiei (filozofie, artă, religie, etc.) orientându-se exclusiv spre știință. Să nu anticipăm însă.

Prin urmare, care este diferența între „natural” și „normativ în știință”

„Începutul științei [...] coboară în trecut cel puțin până la generația lui Protagoras [sofistul].

Acest

început este marcat [fără a ne da seama G.M.] de înțelegerea necesității de a distinge între două elemente diferite din mediul de viață al omului - mediul său natural și mediul său social. [...] Cei mai mulți dintre noi manifestă, pare-se, o puternică înclinație de a accepta particularitățile mediului nostru social ca și cum ar fi niște lucruri «naturale». [...]”. Trebuie să facem o deosebire netă între „a) legile naturale, sau legile naturii [...] și b) legile normative, adică reguli ce interzic sau ordonă anumite moduri de conduită. [...] O lege a naturii este inalterabilă; nu

există excepții de la ea, este «obiectivă». Pentru că, dacă se întâmplă să aflăm că s-a întâmplat ceva ce o contrazice, nu vom spune că există o excepție la lege sau o modificare a legii, ci că ipoteza noastră a fost infirmată [de aici, cunoscutul principiu popperian al falsificabilității ipotezelor G.M.] [...]. Fiind invariabile, legile naturii nu pot fi nici încălcate, nici impuse. Ele se situează în afara controlului uman, deși pot fi folosite de noi pentru scopuri tehnice. [...]Lucrurile stau cu totul altfel în privința legilor de tip b) [normative]. [...] O lege normativă [...] poate fi impusă de oameni. De asemenea, ea este modificabilă. Ea poate fi eventual calificată drept bună sau rea, acceptabilă sau inacceptabilă, dar numai într-un sens metaforic poate fi numită «adevărată» sau «falsă» (ibid: 73 – 4).

Mai departe, Popper va numi legile normative și legi tribale deoarece își au originea în cadrul unor comunități mai mici sau mai mari, începând, de multe ori, cu mult timp în urmă. De asemenea, legile normative pot fi considerate drept ideologii. Din aceste motive, în concluzie, este greșit să extindem metodele prin care analizăm legile naturale, inclusiv evoluția acestor metode, toate acestea aparținând epistemologiei naturale [cunoaștere și acțiune specifică legilor naturale, universale], la analiza legilor normative. Chiar, de exemplu și în cazul sociologiei, aceasta putând fi considerată ca „normativă” deși pare a fi o disciplină foarte apropiată de una „naturală”. Și aceasta deoarece o sociologie socialistă diferă, aproape net, de una capitalistă. Nu mai vorbim de legile normative din domeniile artistic și religios și chiar de cele din filozofie și, în general, din umanioare. Altfel, dacă nu vom ține seama de acest lucru - și în modernitatea contextului nostru cultural, nu s-a ținut seama de el și abia acum când, aici, am intrat în postmodernitate ne dăm seama - asta s-a tradus prin încercarea de a privi epistemologia ca având drept obiect ambele tipuri de științe (naturale și normative) ca un sistem închis, fără să realizăm că, de fapt, există un sistem deschis în cadrul căruia științele naturale, cu specificul lor, interacționează cu umanioarele ca științe normative, cu alt specific. Și, mai ales, fapt ce trebuie subliniat și ținut minte, legile normative au creat o presiune considerabilă asupra celor naturale; acest aspect va fi discutat cu mare atenție la timpul potrivit. Iată unul dintre motivele pentru care, fără să ne dăm seama, deja în contextul nostru cultural ni s-a părut că s-a intrat, „la vedere”, brusc în chaotică fără a înțelege că, imediat anterior, trecusem prin etapa sistemului deschis. Cu toate că nenumărate semne evidente ar fi trebuit să ne atragă atenția cel puțin pentru cazurile în care tratam la fel științele naturale și, de exemplu, artele, dar mai ales teologiile. Dar le-am neglijat.

Încheiem acest paragraf cu o întrebare extrem de incitantă, la care va trebui neapărat să răspundem: există oare, totuși, și legi mixte „naturale și normative în același timp?” Răspunsul, într-un paragraf ulterior.

Note finale

[1]. Suntem obișnuiți să vedem „simetria” în „mod static, ca „ogindire”. Dar, în fizica cuantică există și o simetrie dinamică. Și anume, în cadrul „Matricei S” (propusă de G, F., Chew) unde se pun în evidență anumiți invarianți care, evident, rămân constanți ca și în transformările topologice, se remarcă evidențierea lor în cadrul anumitor interacțiuni de particule în cadrul cărora, de exemplu, suma sarcinilor particulelor de intrare în proces, este egală cu suma sarcinilor particulelor de la ieșire sau este valabilă conservarea energiei în timpul procesului. (Capra, 1999: 195 – 214) Și totuși, totuși, tot în fizica cuantică și atomică, și în astrofizică au loc și „ruperi de simetrie”, dar numai statică.

„Un monocristal de siliciu din care se fabrică tranzistori, circuite integrare și microprocesoare, cu toate dislocațiile și impuritățile care mai pot fi prezente, este dominat de ordine a așezării atomilor de siliciu. Aceasta este ordinea care predomină, dar care este ruptă uneori de dislocații

și impurități. Uneori impuritățile decid comportamentul electric al monocristalului și ele sunt sintetizate pentru a dopa semiconductorul în scopul obținerii anumitor proprietăți electrice.” Și, mai departe: „Un univers trebuie să fie și impur în același timp, ordonat, dar și cu ruperi de ordine, ca el să ființeze” (Drăgănescu, 1985: 143).

În fine Rorty, își fundamentează ultima sa carte de filozofie (Rorty, 2014) pe astfel de ruperi de simetrie; mai mult e vorba de o antisimetrie, fie ea și dinamică.

Referințe:

Boutot, A., (1997), Inventarea formelor/L’Invention des forms. București: Nemira.

Capra, F., (1999), Taofizica/The Ta of Physics, București : Editura Tehnică

Connes, A. (1994), Noncommutative Geometry, eBook ISBN:

9780080571751, Imprint: Academic Press. Published Date: 22nd November.

Dawkins, R. (2019), Gena egoist/The Selfish Gene, București:Publica.

Dooley, K. (2009), The Butterfly Effect of the “Butterfly Effect”, In Nonlinear Dynamics, Psychology, and Life Sciences, Vol. 13, No. 3, Society for Chaos Theory in Psychology & Life Sciences. (111-21).

Drăgănescu, M., (1985), Ortofizica, București: Editura Științifică și Enciclopedică.

Dumitriu, A., (1969), Istoria logicii/ Logics History, București : Editura Didactică și Pedagogică.

Eijnatten, F., (2003), Chaordic Systems Thinking, Chaos and Complexity to Explain Human Performance Management. In First International

Conference on Performance Measures, Benchmarking and Best Practices in the New Economy, University of Minho, Guimaraes, Portugal (1-35).

Fărcaș, D., (2010), Meister Erkhart. Mistical din căușul ochiului. București: Polirom.

Fukuya,a, F. (1992), Sfârșitul istoriei și ultimul om/ The End of History and the Last Man, București: Paideia.

Hock, D.W., (1999), Birth of the Chaordic Age, San Francisco, CA: Berrett -Koehler.

Husserl, E. (2011). Idei privitoare la o fenomenologie pură și la o filozofie fenomenologică. Cartea întâi (I) [Idei I]: Introducere general în fenomenologia pură/ Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology and to a Phenomenological Philosophy - First Book: General Introduction to a Pure Phenomenology,. București: Humanitas.

Lorentz, E. (1963), Deterministic Nonperiodic Flow. In Journal of the Atmospheric Sciences. Vol. 20. 130-141.

Manolescu, G. (2020), Problems Started by Husserl’s Phenomenology in Terms of its Integration into Ontological Informational Model Proposed by Mihai Drăgănescu. In Swedish Journal of Romanian Studies, vol. 3. (218-40).

Maturana, R. & Varela, F., (1972). Autopoiesis and cognition: the realization of the living. Boston studies in the philosophy and history of science (1 ed.).

Dordrecht: Reidel.

Militaru, I., (2018), Iulia Militaru în dialog cu Gorun Manolescu/ Dialogue of Iulia Militaru with Gorun Manolescu. In Supliment la Noema, vol. XVII/2018, 1- 27

Poincaré, H., (1920), Science et méthode, Flammarion.

Popper, K., (2017). Societatea deschisă și dușmanii ei/The Open Society and its

Enimies. București: Humanitas.

Popper, K., (1981), Logica cercetării/The Logic of Scientific Discovery, București:Editura Științifică și Enciclopedică.

Prigogine, I., (1977), Self-Organization in Non-Equilibrium Systems, New York: John Wiley & Sons.

Ricoeur, P., (1984). Metafora vie/Live Metaphor, București: Editura Univers

Rorty, R., (2014). Filosofie și oglinda naturii/Philosophy and the Mirror of Nature, București: Tact.

Ruelle, D., (1989). Chaotic Evolution and Strange Attractors, Cambridge University Press.

Stacey, R.D., Griffin, R., & Shaw, P., (2000), Complexity and Management: Fad or Radical Challenge to Systems Thinking? , London: Routledge.

Stcherbatsky, F, Th. (1962), Buddhist Logic, New York: Dover Publications, Inc.

Șerban, H., (2021), Neopragmatism și Postliberalism: un Weltanschauung Contemporan/Neopragmatism and Postliberalism: a Contemporary Weltanschauung, București: Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale “Ion I.C. Brătianu”.

Ștefan Gh., (2020), Mecanisme ale emergenței/The mechanisms of emergence, Comunicare în „Grupul de Cercetări Interdisciplinare al CRIFST (Comitetul Român de Istorie și Filozofie al Științei și Tehnicii al Academiei Române), 12 martie.